

KÓBOR ENIKŐ: VIZSGAFESZÜLTÉG ÉS EGYETEMI TELJESÍTMÉNY

Pszichológia a gyakorlatban. 19. sz.

Budapest, 1972. Akadémiai Kiadó. 112 old.

A hétköznapiak tennivalói és a felsőoktatás elmélete is a gyakorlatot alakító szándékkal vizsgáló műveket keresi, illetve várja a felsőoktatás területére lépő kutatótól. A hatékony kutatás szándéka egzakt kutatási eredményekre támaszkodva reálisan ható energiává alakul át. Ebből a tényből fakad egy fontos és egyúttal súlyos kutatói feladat: *a konkrét vizsgálati eredmények szintézisének az elméleti és gyakorlati szükségletekből eredő feszültségek feloldására*. A szintézisre törekvés szándékáról — több gyökérből táplálkozó motívumrendszer hatására — gyakran lemondanak a kutatók, ezért várakozó örömmel kell üdvözölni azokat a munkákat, melyekben — a neveléstudományra gondolva — a feldolgozás alapelve az oktatási folyamat egységben látása és láttatása. A „Vizsgafeszültség és egyetemi teljesítmény” című könyvet is áthatja ez a szemlélet. A tágabb kutatási téma — vizsga a felsőoktatásban — kifejtése megvilágítja a szerző egységre törekvő szemléletét. Kérdésfeltevésével a téma sokágú problémavilága bontakozik ki az olvasó előtt:

1. A vizsga mint gyakorlati tevékenység és az egész felsőoktatási gyakorlat kapcsolata. (Más megfogalmazásban a rész és az egész viszonya az oktatási folyamaton belül.)

2. A vizsga mint elméleti kutatási téma és a tágabb szakirodalomban fellelhető kételyek, eredmények összevetése.

3. A konkrét kutatási eredmények és a felsőoktatási gyakorlat szembeesítése.

A szűkebb, illetve az egzakt módszerrel megközelített témájához — a vizsgaszorongás és az egyetemi teljesítmény tettenérhető összefüggéséhez — ugyancsak a vázolt lépcsősoron jutott el a szerző. „A vizsga . . . a felsőoktatási munka fókusza, amelyből következtethetünk az oktató-nevelő munka jellegzetességeire is.” (L.: 1. pont) „A jelenlegi vizsgarendszer tudományosan még nincs eléggé feltárva.” (L.: 2. pont) A vizsga „pedagógiai eredményességéhez a pszichikus faktorok feltárása és figyelembevétele is szükséges.” (L.: 3. pont) A pszichikus faktorok egy részét a hallgatók pozíciójából közelíti meg, hiszen a „vizsgahelyzet főszereplője a hallgató, így a vele járó intellektuális teher hordozója is.” Az ily módon megtalált kutatási témát három részegység alkotja:

A. „A hallgatók véleményeiben, javaslataiban tükröződő jegyek, elvárások, kívánások.”

B. „Vallomások arról, mit tesznek ők maguk (ti. a hallgatók) az eredményesség érdekében a felkészülés és a vizsga során.”

C. „A vizsgaizgalom, az izgalom megnyilvánulása.”

A téma empirikus megközelítésére a *postai kérdőíves módszert* választotta a szerző, kiegészítő módszerként felhasználta a TAYLOR-féle *manifeszt szorongáskálát*. Felmérésének vizsgálati körét a Budapesti Műszaki Egyetem és a Miskolci Nehézipari Egyetem hallgatóiból valószínűségi mintavételrel eljárással kiválasztott minta adta. A kapott adatok feldolgozásakor kontingencia-együthetőséget és χ^2 próbával dolgozott, „mivel — írja — a válaszokat minőségi ismérvek alapján csoportosítottuk.” E minőségi mutatók megtalálását a kutató már az olvasóra bízta, és így annak eldöntését is, hogy a kutatás során megfigyelt jelenségek valóban a vizsgált jelenség mutatói-e. Az operacionalizálás folyamatának nyomatékosabb megjelenítése áttekinthetőbbé, egyértelműen elfogadhatóvá tette volna a szerző elemző, értékelő és problémát felvető munkáját.

Röviden tekintsük át, hogy mely jelenségek megfigyeléséből és regisztrálásából következett a szerző a vizsgafeszültség és az egyetemi teljesítmény kapcsolatára!

A. *A vizsgarendszerre vonatkozó hallgatói vélemények:*

1. A konzultáció igénylése vagy elvetése.
2. Az évközi munka vizsgajegybe való beszámításának az igénye.
3. Az objektív vizsgatípus kiválasztása.
4. Az ideális tanári magatartás a vizsgán.

B. *A hallgatók optimalizációs törekvései:*

1. A hallgatói felkészülés mutatói (tanulási idő, az egyéni vagy csoportos készülés minősítése).
2. Munkaszervezés a vizsgaidőszakban.
3. Törekvés a vizsgaszituáció optimalizálására (a vizsga időpontjának a kiválasztása, a feleletválatl minősége, a társak és a tanárok zavaró hatása).

C. *A vizsgaizgalom mutatói:*

1. A hallgatónak a vizsgaizgalom befolyásolására irányuló törekvései (serkentő- és nyugtatószerek használata).

2. A hallgatók vallomásai vizsgaizgalmukról, izgalmuk és teljesítményük közötti kapcsolatról.
3. A szorongásnak a Taylor-féle szorongásskálával mért mutatója.

A szerző e mutatók rendszeréhez alkalmazkodva közli mennyiségi és minőségi elemzéseinek az eredményeit. Az eredmények érzékeltetésére az összefoglalás néhány gondolatát emelem ki: — „Úgy tűnik . . . , hogy a konkrét ismeretanyag oktatásán és számonkérésén túl nem sok történi annak érdekében, hogy a hallgatóknál kialakuljanak, továbbfejlődjenek a teljesítményképes tudáshoz, önálló munkához szükséges tulajdonságok.”

— „A vizsgán általában nincs mód és lehetőség az önálló, kreatív gondolkodás bemutatására.”
A hallgatók úgy élik át a vizsgaszituációt, hogy az egész személyiség próbatételének érzik. A hallgatók 40%-ánál „a szorongás olyan mértékű, hogy érzésük szerint rontja a teljesítményüket.”

E gondolatok megfogalmazásának a jelentőségét aláhúzza az a tény, hogy *konkrét egyetemi gyakorlat megfigyeléséből* születtek, és így a gondolatokhoz kapcsolódó empirikus anyag részletes megismerése hozzájárulhat a vizsgált egyetemek konkrét munkájának dinamikus feltérképezéséhez. Példaként idézhetjük a hallgatói vélemények alakulását a vizsgán feltett kiegészítő kérdésekkel kapcsolatban. A kapott adatok világosan mutatják, hogy az elsőéves hallgatók még igénylik azokat a kérdéseket, amelyek önálló gondolkodást, összefüggések meglátását, saját véleménykialakulást tételeznek fel, míg a többi évfolyamon egyértelműen elvetik az ilyen kérdéstípusokat. „Meglepő, hogy az egyetemi élet megismerését és megszokását e kérdéstípus egyöntetű és intenzív ta sítása követi” — írja a szerző, és vele együtt kérdezhetjük: „Negatív tapasztalatokat szereznek” az egyetemi évek során? Sem a g gyakorlat, sem az elmélet nem hagyhatja figyelmen kívül feltárt tényeket.

A szerző is tudja, hogy „a hatékonyabb beavatkozáshoz . . . mindenekelőtt hazai kutatásokra an szükség, a felsőoktatás különböző mozzanatainak (előadás, gyakorlat, szeminárium, vizsga) elemző és kritikai feltárására, melynek alapján egy szervezettebb (nem uniformizált!), a nevelési célokat is érvényesítő s a kiemelkedő hallgatóknak is megfelelő fejlődési lehetőségeket nyújtó oktatási és vizsgarendszer alakítható ki.”

A könyv néhány vitatható (például a tudásszint fogalma; a vizsga regisztráló funkciója) fogalomhasználata mellett is, a vizsga *kísérleti, kritikus jellegű megközelítésével* az egyetemi oktatók, kutatók számára egyaránt érdekes olvasmány.

GOLNHOFFER ERZSÉBET

ALEXANDRU ROSCA, ZÖRGŐ BENJÁMIN: A KÉPESSÉGEK

Tudományos Könyvkiadó. Bukarest, 1973. 202 old.

Hazai pedagógusaink körében is széles érdeklődésre tarthat számot a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem két professzorának új könyve.

Amint a szerzők a bevezetésben írják, a képességek iránti érdeklődés valószínűleg ősrégi keletű, aminek oka, hogy a képességek döntően befolyásolják a megismerő, termelő és alkotó tevékenységek hatékonyságát. Napjainkban, amikor a technikai forradalomban megsokszorozódott a különböző szakmák száma, az általános és szakmai képességek felismerése és megléte egyesekben elősegíti egyfelől a helyes pályaválasztást, másfelől annak az elvnek érvényesítését, hogy a „megfelelő embert a megfelelő helyre” tegyen a társadalom.

„A képességek tudományos megismerésének azonban — írják a szerzők — nemcsak a pályaválasztási tanácsadás és a szakmai kiválasztás szempontjából van jelentősége, hanem a képességek fejlesztésére irányuló leghatékonyabb módszerek, eljárások kidolgozása szempontjából is.” A társadalmi igények megkövetelik ifjúságunk intenzív és tartós felkészítését a differenciált és magasszintű termelő-alkotó tevékenységre. Nem hosszabbítjuk meg az általános és szakmai műveltség átadása érdekében az így is hosszú (12—18 éves) iskolai képzést. A különböző képességek fejlesztésére és az önképzésre alkalmassá tevésre kell napjainkban pedagógusainknak nagyobb gondot fordítani, annak érdekében, hogy az ipari és tudományos forradalmak megújuló sorában a felnövekvő nemzedék rugalmasan alkalmazkodni legyen képes a mind magasabb követelményekhez.

Így a szerzők e korszerű tudományos munkája a legnagyobb érdeklődésre a pedagógusok körében számíthat.

A téma érdemleges kifejtését a szerzők *a fogalmi összefüggések elemzésével és a fogalmi meghatározással* kezdik.